

Dobozi Gergely Ferenc

hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar

A zsarnokölésről, avagy jogszerű-e a zsarnok elpusztítása?

Debreceni Jogi Műhely, 2016. évi (XIII. évfolyam) 1-2. szám (2016. július 31.)

„A zsarnok szó régen megtisztelő volt; türannosz: régen nem jelentett mást, mint hogy az uralkodó az állampolgárok beleegyezése nélkül ragadta magához az állam vezetését, és társukból lett urukká.”[1]

Az esszé célja, hogy górcső alá vegye azt az erőszakos pillanatot, amely véget vet a zsarnoki elnyomásnak. Szembetűnő probléma, hogy a zsarnok megölése, valamint az ahhoz vezető események, rendre olyan cselekmények sorozata, amelyek önmagukban értékelve bűncselekménynek minősülnek. Garázdaság, testi sértés, fogolyzandulás, lázadás, emberölés, egytől-egyig olyan erkölcsi normákba ütköző cselekmények, amelyekkel szemben az állami büntetőjog a történelem során mindig is fellépett. Fontos tehát a körülmények vizsgálata, ugyanis éppen a zsarnoki hatalom elleni fellépés körülményei lesznek azok a legitimáló tényezők, amelyek felmentik azokat az agresszorokat, akik a zsarnoki önkény ellen fellépnek. Ahhoz azonban, hogy körülményeket helyesen lehessen értékelni, szükségünk van egy általánosan érvényes definícióra, amely meghatározza azokat az ismertetőjegyeket, amelyek alapján az állam élén álló személyt zsarnoknak lehet tekinteni.

Jelen tanulmány, a XVI. századi politikai gondolkodás meghatározó alakja, a francia Jean Bodin Állam című műve Második könyvének IV., illetve V. fejezetén alapul. Értekezésem kiindulópontja a következő: a zsarnok megölése jogszerű közösségi igény, amelynek a nép rendszerint eleget tesz. Az alábbi érvelés igyekszik arra koncentrálni, hogy megválaszolja, vajon mi lehet az a történelmi korokon átívelő felhatalmazás, amely megannyi uralkodó halálát okozta, nem célja azonban, hogy állást foglaljon a népi erőszak ellen, vagy esetleg amellett.

A felhatalmazás, véleményem szerint, a szuverenitás eszméjéből fakad. A szuverenitás tartalma együtt változott az államok demokratizálódásával, kezdetben ugyanis a szuverén nem az államot, hanem magát, az uralkodót jelentette. A szuverenitás lényegének és tartalmának kiteljesítésére elsőként Jean Bodin tett kísérletet. Bodin elkötelezett híve volt az abszolutizmusnak, ebből adódik, hogy a fő hangsúlyt az uralkodó személyére helyezte, aki a főhatalom birtokában gyakorlatilag az államot testesíti meg. Mint önálló entitás, az uralkodó (állam) egyedül a természetjog örök szabályainak van alárendelve (azonban alább kifejtésre kerül, hogy ez a látszólag korlátlan felhatalmazás nem fordítható visszajára, és az uralkodónak tiszteletben kell tartania bizonyos erkölcsi-etikai normákat kormányzása során). Fontos azonban megjegyezni, hogy az uralkodó csupán „letéteményese” a szuverenitásnak, az abból eredő jogok csak addig illetik meg és a kötelezettségek csak addig terhelik, ameddig attól önként meg nem válik, vagy azt a nép vissza nem követeli tőle.

A természetjog fennhatóságát Grotius sem vonja kétségbe, nála az uralkodó által megtestesített szuverenitást a természetjog, az isteni jog, és az emberi (pozitív) jog trichotómiája adja.

A felvilágosodás megtartotta a szuverenitás jelentőségét és attribútumait, azonban elválasztotta azokat az uralkodótól, valamint egyértelműsítette a népi ellenállás jogát. Az angol John Locke már parlamenti szuverenitást emleget, kortársa, Thomas Hobbes pedig szintén kiterjesztően beszél a szuverén hatalomról – szerinte az egyaránt lehet „akár király, akár gyülekezet”. Az 1700-as évek francia gondolkodói már népszuverenitást emlegetnek, amely teljességgel elvetette az uralkodó, mint szuverén létjogosultságát, Rousseau, és Montesquieu szerint a szuverenitást a nép, vagyis individuumok összessége testesíti meg.

A szuverenitás fogalma Bodinnél állandó, ami azt jelenti, hogy az uralkodó akkor, és csak akkor rendelkezik a felhatalmazásból eredő jogosultságokkal, ha éppen betölti a tisztséget s mivel a szuverenitásnak ő csak a letéteményese, az nem illeti meg őt feltétel nélkül. Bodin szerint „a szuverenitást nem korlátozza, sem hatalomban, sem időben, sem hatáskörben.” Nem szűnik hát meg a szuverenitás egy *interregnum* idején, az legvégső esetben a népet illeti meg. A nép ezt követően is bármikor átadhatja az „abszolút hatalmat” az egyszemélyi uralkodónak, azonban ennek fontos előfeltétele, hogy az átadás (amely jog a szuverenitás birtokosát megilleti, legyen az a monarcha, vagy a nép) teljes, és feltétlen legyen. Ugyanis Bodin szavaival élve a feltételekhez kötött átruházás eredménye „se nem szuverenitás, se nem abszolút hatalom”, kivéve persze, ha természeti vagy isteni jog ezt lehetővé nem teszi mégis.

A teljes és feltétlen szuverenitás-átruházás azonban nem jelenti a szuverén hatalomgyakorlás korlátatlanságát. Bodin nyitva hagyja a népi ellenállás kérdését, amikor így fogalmaz a hatalom visszavételének jogáról: „amíg (az uralkodók) hatalmon vannak, nem nevezhetők szuverén uralkodónak, mivel csak letéteményesei, őrzői a hatalomnak, amíg a népnek vagy az uralkodónak, akinek mindig is birtokában maradt kedve nem támad visszavonni tőlük.” A népnek bizonyára Bodin szerint is „akkor támad kedve” visszavenni a hatalmat, ha azt arra érdemtelen személy vagy személyi kör gyakorolja. Bodin Az Államról című írásában külön fejezetet szentel a lázadás megengedhetőségének, felteszi a kérdést: szabad-e a zsarnok ellen támadni?

A zsarnokság kérdése, mint a hatalomgyakorlás egy szélsőséges formája már a korai államelméleti gondolkodókat is foglalkoztatta. A XIII. század meghatározó filozófusa, Aquinói Szent Tamás tipologizálta a zsarnoki uralmat: különbséget tett „bitorló” (*tyrannus ex defectu tituli*) és „legálisan hatalomra került” (*tyrannus ex parte exercitii*) között. A XIV. században élt itáliai kommentátor, Bartolus de Saxoferrato ezt a tipológiát egészítette ki egy harmadik és egy negyedik kategóriával, nevesítve, a „leplezetlen” zsarnok-uralkodó, (*tyrannus apertus et manifestus*), és a „palástolt” (*tyrannus velatus et tacitus*) kényúr fogalmával.[2]

Érvelésem elfogadja Bodin zsarnok-definícióját, miszerint a zsarnok az az egyeduralkodó, aki a természeti törvényeket lábbal taposva elbitorolja szabad alattvalói szabadságát, őket rabszolgájaként, javaikat pedig sajátjaként kezeli.[3]

A fent idézett meghatározásból kitűnik, hogy az nem értékmentes. A szerző, szóhasználatával („lábbal taposva”, „elbitorolja”) állást foglal a zsarnok ellen, a nép mellett, amely előrevetíti, hogy Bodin tanulmányából a zsarnokölés legitim mivolta levezethető. Ezt az állítást igazolja Bodin – szintén e problémát taglaló – V. fejezetének első mondata, amely szerint – bizonyos körülmények és különbségtétel mellett – a zsarnok megölése megengedhető[4]. Bodin áthárítja az ezekkel a súlyos szavakkal járó felelősséget általa meg nem nevezett

gondolkodókra, és siet leszögezni: szükséges különbséget tenni király és zsarnok között[5]. Két lényeges eltérés mutatkozik: egyrészt, a király, ellentétben a zsarnokkal, maga fölé meri helyezni a természeti törvényeket, és azoknak engedelmeskedve kormányoz, másrészt pedig a zsarnok, ellentétben a monarchával, nem ismeri a közjó eszményét, önös érdekeit kényszeríti rá a megfélemlített alattvalókra. Hogy következhet mindebből a zsarnokölés megengedettsége?

Kiindulópontként először is vizsgáljuk meg Jean Bodin definícióját az államról, miszerint az állam több családnak és az ő közös ügyeiknek a jogszerű kormányzata szuverén hatalommal.[6] Bodin e megfogalmazásával a szuverenitás komplex mivoltát kívánja sugallni azzal, hogy elkerülvén a leegyszerűsítő megfogalmazást, a definícióban meg sem említi az uralkodó személyét, mint hatalomgyakorlót, ellenben a kormányzás, mint hatalomgyakorlási cselekmény elé odatüzi a „jogszerű” szót, felhívva ezzel a figyelmet a jognak való alárendeltség elkerülhetetlen kritériumára ahhoz, hogy az adott közösséget államnak lehessen nevezni. Bodin később levezeti: a hatalom állandó, az uralkodók csupán letéteményesei annak, és a népnek jogában áll – ami véleményem szerint kötelezettség is – az uralkodótól visszavenni azt. Bodin továbbá leszögezi, hogy az állam élén álló személy (amely lehet római diktátor, máltai arkhosz, vagy lakedaimóni harmosztész) nem birtokolhatja a szuverenitást, még akkor sem, ha pillanatnyilag teljhatalommal rendelkezik.[7] Ez a kijelentése előrevetíti a későbbiekben kiépülő „fékek és ellensúlyok” rendszerét. Előrevetíti, ugyanis az uralkodó önkényének a korlátja épp az általa (szándékosan vagy sem) tévesen értelmezett szuverenitás, amelyet bizalomvesztés esetén a nép gyakorol.

Azt a megfigyelést, amely szerint a népnek az uralomhoz fűződő attitűdje legitimiálja az uralkodót, Max Weber legitimitás-elmélete[8] igazolja. Ez a teória abból indul ki, hogy az uralom legitimitása nem az annak háttéréül szolgáló elvek, eszmények, normák igazolhatóságában áll, hanem abban, hogy az alattvalók milyen mértékben engedelmeskednek az uralkodó parancsainak. Weber emellett természetesen nem kérdőjelezi meg annak jelentőségét sem, hogy a fenti parancsok egy bizonyos rendszerbe – világképbe, ideológiába – ágyazódnak. Weber szerint a hatalom nem más, mint esély arra nézve, hogy az alattvalók a hatalom gyakorlójának parancsait végre fogják hajtani. Ez az esély valószínűséggé válik, amennyiben az alattvalók legitimitásba vetett hite igazolódni látszik, s ha ez megtörténik, érvényes az adott politikai-hatalmi berendezkedés. Ebből az elméletből az következik, hogyha a nép legitimitási hite megszűnik, a hatalom kiüresedik. Az ennek eredményeképpen kialakuló interregnum a történelem során mindig is az állam válságát eredményezte hosszútávon, ezért kívánatos, hogy a hatalomgyakorlás rövid időn belül helyreálljon. Mivel az uralkodóba, s annak hatalmába vetett bizalom megvonása a nép privilégiuma, ezért maga a nép jogosult a hatalmi viszonyokat rendezni. A hatalom gyakorlójának legitimitásába vetett bizalom megvonása végletnek tekinthető, amelyről később lesz szó. A nép legitimáló erejét azonban már a korai időkben is felismerték, s ezért a nép politikai beavatkozásának garanciája már a XIII. században is ismeretes volt.

A fékek és ellensúlyok rendszere pozitív jogi mivoltában 1222-ben is megmutatkozik II. András által kiadott Aranybulla ellenállási záradékának szövegében, amely így szól: "Hogy ezen engedményünk és rendelésünk mind magunk, mind utódaink idejében örökké érvényes legyen, hét oklevélpárba irattuk és arany pecsétünkkel megerősítettük; úgy, hogy egy pár küldessék pápa úrnak, második a János vitézeknél, harmadik a templomosoknál, negyedik a királynál, ötödik az esztergomi káptalanban hatodik a kalocsaiban, hetedik a nádornál őriztessék, úgy hogy ezt az írást mindenkor szemé előtt tartván, se ő ne tévedjen le a felebb mondottak valamelyik pontjáról, sem a királyt vagy a nemeseket vagy másokat ne engedjen letévedni. Hogyha pedig mi, vagy utódaink valamelyike bármikor ezen rendeletünk ellen vétenei akarnánk, álljon szabadságukban ezen levél erejénél fogva, minden hűtlenségi vétek

nélkül, mind a püspököknek, mind más uraknak s az ország nemeseinek, öszvesen és egyenként, jelenleg és a jövőben nekünk és utódainknak ellenállani és ellenmondani örökre."

A szuverenitás ehhez hasonlatos manifesztációja megfigyelhető továbbá a XV. században is, amikor Miksa így záradékolta a XII. Lajost milánói hercegi rangra emelő okmányt: „hacsak más jogát nem sérti”. Bodin a következőképpen magyarázza meg: az, hogy az uralkodók mindennek urai, kizárólag a jogszerű és igazságos uralkodásra érvényes, mert emellett mindenki tulajdonosa és birtokosa marad saját javainak.[9] E szavak mondanivalója egybecseng a fent idézett ellenállási záradék szövegével. Mindkét jogforrás tekintetében irreleváns a történelmi környezet, törekvés a szembetűnő, a törekvés arra, hogy az uralkodó ne gyakorolhassa korlátok nélkül a hatalmat.

Összekötve ezt a két pontot (1222-ben kiadott aranybulla; XV. század végén Miksa iktatási záradéka) egy „egyenest” kapunk, ami alapján arra a következtetésre lehet jutni, hogy a történelem során egyfajta kontinuitás figyelhető meg a tekintetben, hogy a nép ragaszkodik ahhoz a jogához, hogy az uralkodót közjogi, vagy közjogias korlátok között tartsa. Ez az egyenes azonban nem ér véget a XV. században.

Bodin a zsarnokölés megengedhetőségét a szuverenitás gyakorlásának terjedelméhez kötötte. Ha a rossz útra tért uralkodó szuverenitása teljes, és azt nem korlátozza semmiféle világi hatalom, a szuverén életére csak egy másik monarcha törhet. Ha azonban a nép és az uralkodó között – írott vagy íratlan – szerződést szentesítettek, a nép a szuverenitás birtokában jogosult fellépni a zsarnoki önkény ellen.[10]

Néhány évszázaddal később, a francia felvilágosodás nagy gondolkodója, Jean-Jacques Rousseau is észrevette ezt a jelenséget és megalkotta a „népszuverenitás elméletet”, amelyet Társadalmi szerződés című művében dolgozott ki. Rousseau elmélete szerint a társadalom egyénekből épül fel, az egyének közösségét együttesen „népnek” nevezi, az egyéneket pedig „honpolgároknak” illetve „alattvalóknak” – amennyiben azok a hatalom részesei. Az egyének társulása számára Rousseau két állapotot határoz meg: az egyének társulását passzív állapotában „államnak” nevezi – ilyenkor a nép mintegy „elszenvedője” a hatalomgyakorlásnak -, aktív állapotában pedig e közösség maga, a „főhatalom”[11]. Elméletem ez utóbbi stádiumban lel fogódzóra. Rousseau szerint ugyanis „a legfőbb hatalom, amely csak a közakarat gyakorlása, sohasem idegeníthető el, és hogy a főhatalmat, mint kollektív lényt, csak önmaga képviselheti: a hatalmat át lehet ruházni, de az akaratot nem. (...) ha a nép feltétlen engedelmességet ígér, ezzel a tetteivel megszűnik népnek lenni, amely pillanatban valaki mint úr lép fel, nincs többé főhatalom, s attól kezdve a politikai közösség megsemmisült.”[12]

Miután világossá vált, hogy a közép-és újkori államok történetét végig kíséri a nép azon törekvése, hogy az uralkodó egyén hatalmát tényleges korlátok közé szorítsa, kanyarodjunk vissza Jean Bodin-hez, aki az „Államról” című műve Második könyvének I. fejezetét az államformák meghatározásával kezdi. Bodin leírja, hogy „ha a szuverenitás egy uralkodóban testesül meg, monarchiának nevezzük, ha az egész népnek része van benne, azt mondjuk, hogy ez demokrácia, és ha csak a nép kisebbik részéé, akkor arisztokráciáról beszélünk.”[13] A Második könyv IV. fejezete a zsarnok uralmát is „monarchiaként” azonosítja, tehát államformának tartja. Ha egy pillantást vetünk Rousseau stádium-elméletére, arra a következtetésre juthatunk, hogy a zsarnoki monarchia elszenvedői, a honpolgárok, egészen addig a pillanatig, ameddig a zsarnok magatartása egy olyan szintet meg nem üt, amelyre a nép csak agresszióval tud reagálni, egy legitim állam legitim polgárai. A népi agresszió megmutatkozása azonban nem jelenti e legitim állapot végét, ugyanis Rousseau az államot, a főhatalmat, és a népszuverenitást nem relativizálta, hanem éppen ellenkezőleg, időtlen fogalmakként mutatta be azokat.

Mielőtt rátérnénk a zsarnokölés elemzésére, vegyük sorra a szuverenitás ismertetőjegyeit[14] Bodin írásából.

Törvényhozás

Bodin szerint a szuverenitás első ismertetőjegye, hogy az uralkodó „törvényt szab mindenkinek általában, és kinek-kinek egyénenként; de ez még nem elég, hozzá kell tennünk: a nálánál nagyobb, vagy hozzá hasonló, vagy kisebb hozzájárulása nélkül.”

Háborúindítás

„a főhatalom egyik legfontosabb ismertetőjegye a háborúindítás és a békekötés joga, annál is inkább, mivel ez igen gyakran egy állam pusztulását vagy megszilárdulását vonja maga után...”

Államszervezet kialakítása

„a szuverenitás harmadik ismertetőjegye a legfőbb hivatalnokok kinevezésének joga, amelyet a fő tisztségviselők esetében sem vonnak kétségbe.”

Legfőbb bírászkodás

„A szuverenitás egy másik ismertetőjegye a legfőbb bírászkodás, amely most és mindig is a szuverenitás egyik legfontosabb joga volt. Látható ez a rómaiaknál: a királyok elűzése után a Lex Valeria nemcsak a legfőbb bírászkodás jogát tartotta fenn a népnek, hanem meghagyta azt a lehetőséget is, hogy a néphez fellebbezhessenek a fő tisztségviselők ítéletei ellen.”

Kegyelem joga

„A szuverenitás következő ismertetőjegye tartalmazza a megkegyelmezés jogát, az ítéletek és a törvény szigora ellenére, akár fő- vagy jószágvesztésről, akár becsületről, akár száműzetés felfüggesztéséről van szó.”

Érvelésem szempontjából az 1.), a 2.) 4.) pontok különös relevanciával bírnak. Az 1.) ismérv, a törvényhozás, korlátos mivoltát korábban már taglaltam. Némi kiegészítéssel azonban élni kívánok: Bodin azon kinyilatkoztatása, mely szerint a törvényhozás kizárólag akkor érvényes és hatékony, ha olyan személy teszi azt, aki nem felelős más egyéb hatalmi tényezőnek, nem azt jelenti, hogy az uralkodó tetszés szerint hozhat intézkedéseket önös érdekek mentén, hanem a szupremácia sokkal inkább az államszervezet tekintetében értendő, vagyis az uralkodónak kell szükségszerűen a hierarchia csúcsán állnia.

A zsarnokölés szempontjából a 2.) ismérv kulcsfontosságú. Bodin megfogalmazásával külön hangsúlyt fektet erre az jellegadó tényezőre, hiszen a megindított háború kimenetele az állam szempontjából kétesélyes: az állam virágzását illetve bukását is eredményezheti. Felmerül a kérdés: vajon ha a zsarnok – Bodin-i megfogalmazással élve - lábbal tapos a természeti törvényeken, az államot megtestesítő népet kizsigereli, rabigába hajtja, intézkedései nyomán erőszak és korrupció veti meg a lábát a társadalomban, nem teremt háborús helyzetet, saját államán belül?

Véleményem szerint igen. Azáltal, hogy a zsarnok megszegi a hatalomgyakorlás írott vagy íratlan „játékszabályait”, azzal saját társadalmának üzen hadat. Rousseau óta tudjuk: a szuverenitás valójában a nép kezében van, így a szuverenitáshoz fűződő jogok is – közvetve vagy közvetlenül – a népet illetik. E logika mentén haladva kijelenthető, hogy ameddig a

monarcha uralkodik, a népet csak közvetve illetik meg ezek a jogok, amelyeket az uralkodó gyakorol. Nem lehet elégszer hangsúlyozni: az uralkodó nem birtokosa, hanem letéteményese a szuverenitásnak. Így hát, ha intézkedéseivel hadat üzen a közjónak, a saját népének, megszűnik legitim uralkodónak lenni, a szuverenitásból fakadó jogosultságok e különös interregnum idejére közvetlenül a népet illetik. Ez a jogosultság, a „ius belli”, vezeti annak a személynek a kezét, aki végül a zsarnok életére tör.

A 4.) ismerv, a kegyelem joga többféleképpen is megnyilvánulhat a zsarnokölés és annak körülményei kapcsán. Egyrészt dönthet a nép úgy, hogy megkíméli az ártalmatlanná tett zsarnok, vagy csatlósai életét, másrészt – és ez a lehetőség a fontosabb – az a személy, illetve azok a személyek (kivégzőosztág), akik az események alakításában tevékenyen részt vesznek, automatikus kegyelmet kapnak a néptől, más megfogalmazásban: a zsarnok megölése, ártalmatlanítása – történjék bármily barbár, brutális módon is – magasztos cselekedetnek minősül.

Összegezve a fent leírtakat megkíséreltem bemutatni egy képzeletbeli lázadás szimulációját, Bodin öt pontból álló, szuverenitás-receptje alapján. Kiindulásként képzeljünk el egy disztópiát, amelyben a faleveleket a tavaszi szellő helyett a zsarnok és az elnyomottak közötti kölcsönös rettegés rezgeti. A feszültség akkora méreteket öltött, hogy az elnyomott tömeg, félelmét leküzdve, az utcára vonul. Egy „anti-állam” van születőben. Jean Bodin harmadik szuverenitás-ismérvével találjuk szembe magunkat. A tömeg megszervezi magát, spontán kialakul egyfajta ad-hoc hierarchia, amint a legrátermettebb személy a forradalmárok élére áll. Eötvös József a jelenségről a francia polgári forradalom kapcsán ekként ír: „a francia forradalom valóságos abszolutizmus, abszolutizmusa a párisi népnek, melynek pillanatnyi nézetei és szenvedélye a törvényhozás tanácskozásaira sokkal több befolyást gyakorolt, mint ezek reá, valamint abszolút királynak szeszélyei a titkos tanács nézetei többször módosították, mint ezek azokat.”[15].

Nyilvánvaló, hogy a polgári engedetlenség ilyen szélsőséges formáját az elnyomó rezsim szabályrendszere nem tolerálja, azonban történetesen a népharag célja, hogy lerázza magáról az elnyomó hatalmi szabályozás béklyóit, és a saját „törvényeit” kezdi el követni. Megjelenik Bodin első – és egyik legfontosabb - szuverenitási jellemzője. Akár ráutaló magatartással „határozatokat” hoz, vagy esetleg petícióba foglalja a követeléseit, a nép ekkor már a saját szabályai mellett köteleződik el.

Amennyiben kellő számban és elszántsággal képviselteti magát az elnyomott réteg, képessé válna arra, hogy felvegye a harcot az elnyomó hatalom ellen, a nép elkezd élni a háborúindítás jogával (Bodin második szuverenitás-ismérve).

Ilyenkor elkerülhetetlenek a véres összecsapások, amelyek folyamán a népi felkelők is ejthetnek túszokat a karhatalom oldaláról. Ekkor sem magától értetődő a harcképtelen foglyok kivégzése (Bodin – kegyelem, ötödik ismerv), hiszen működhetnek azok a humánus reflexek, amelyek tárgyalásra bírhatják a feleket (Bodin, negyedik ismerv), amelynek folyamánya akár a békekötés (Bodin, második ismerv) is lehet.

A fenti „szimuláció” célja természetesen nem uszítás, hiszen ahogy Bodin is leszögezi: ha a zsarnokölést egy teljesen magától értetődő aktusnak nyilvánítanánk, akkor egyre-másra kísérelnék meg „önjelölt forradalmárok” merényleteket a nekik nem tetsző uralkodó ellen. Pusztán azt kívántam egy elméleti példán keresztül érzékeltetni, hogy Bodin államalkotó jogosítványai a népet maradéktalanul megilletik egy ilyen speciális helyzetben.

Hogy szavaim történelmi igazolást nyerjenek, hadd mutassam be a Ceausescu-korszak végét jelentő események kronológiáját, a teljesség igénye nélkül, pusztán a Bodin-i ismérvek mentén.[16][17]

Gyűjtőpont: Tőkés László református lelkész példátlan bátorsággal számolt be nyilvánosan az őt, és családját ért hatósági atrocitásokról, nyíltan bírálta a központi hatalmat, és a nemzetközi közvéleményhez fordult támogatásért. A vele készült riportot a Magyar Televízió műsorra tűzte, és december 11-én levetítette.

December 15.: A Securitate az adás miatt előkészületeket tett Tőkés László kilakoltatására. Erről értesülvén Temesvár lakosai összefogtak, és a gyülekezet hívei több száz fős élőláncot alkotva körbezárták a parókiát.

December 20.: A társadalmi feszültség egyre nagyobb méreteket öltött, ezért az elmúlt öt nap eseményei miatt a hatalom riadókészültségbe helyezte az ország fegyveres erőit. Gyülekezési tilalmat és este 11-től kijárási tilalmat rendeltek el. Az esti órákban ennek ellenére Temesvárott százezres tömeg tüntetett. A tüntetők soraiban a városban rekedt katonák is voltak. Ceaușescu román államfő diplomáciai útjáról hazaérkezve televízióbeszédében szolt a temesvári eseményekről. A történeteket Románia megcsonkítására, a szocializmus széttűzésére irányuló olyan nemzetellenes, provokatív akciónak minősítette, amely mögött idegen hatalmak állnak. Ekkora már tömegek demonstráltak több erdélyi városban Aradon, Kolozsváron, Nagyváradon, Brassóban, Nagyszebenben, Besztercén, Kürtösön, de Constanțan és Buzăuban is.

December 21.: Temesváron általános sztrájk kezdődött, amelynek eredményeképpen munkások elfoglaltak több gyárat és üzemet. A karhatalom hátrálásra kényszerült, így város nagy része a felkelők ellenőrzése alá került. Ugyanaznap Bukarestben a népgyűlésre kihajtott tömeg kommunistaellenes jelszavakat kezdett skandálni. Más városok – főként erdélyi települések – is követték Temesvár példáját. – Szervezett ellenállásról; [3]

December 22.: Délben a bukaresti forradalmárok oldalára állt a katonaság. Az államfő elmenekült.

December 24.: A frissen megalakult Nemzeti Megmentési Front Tanácsa kiáltványt fogalmazott meg. Ion Iliescu, akit Nemzeti Megmentési Front elnökévé választott, rendeletében statáriumot hívott életre, amely a Ceaușescu-házaspárt volt hivatott elítélni. A bíróság a vádlottakat bűnösnek találta, az ítélet: golyó általi halál, amelyet a laktanya udvarán azonnal végre is hajtottak. [1] – [2] – [4] - [5]

A hatalom megszerzése, az arra alkalmas személyek számára könnyű feladat, ugyanis az már ösközösségek hatalmi viszonyait is meghatározta az átlagember igénye az iránt, hogy irányítsák, hogy meghatározzák számára a közeli és távlati célokat. Úgy gondolom, hogy egy hatalmi ambíciókkal nem rendelkező személy elfogadja és teljesíti feljebbvalója kívánságait, parancsait, azonban a potentát kellő intelligenciával kell, hogy rendelkezzen ahhoz, hogy átlássa: az általa gyakorolt hatalom csak társadalmi szempontból egészséges keretek között gyakorolható.

Végezetül Thomas Jefferson szavait idézem: „Ha a jogbitorlás és a visszaélések célja a zsarnoki hatalom megszerzése, s eme szándék a nép számára nyilvánvalóvá válik, a népnek joga és kötelessége az ilyen uralmat lerázni és sorsát, biztonságát jobb örökre bízni.”

Summary – The Legitimacy of a Rebellion Against An Unjust Despot

The aim of the essay is to analyse a special moment, namely the moment of the end of a tyranny. An outstanding problem is how to judge the murder of a tyrant, and the occurrences

that lead to that, because these acts actually make a chain of crimes, if they're examined without the context.

Breach of the peace, mayhem, mutiny, homicide, these are acts, that are against the moral code of humanity. They have been punished by criminal laws throughout history. Therefore it is crucial to examine the circumstances of this very act. These circumstances are actually the key factors to legitimise the aggression of a rebellion. Nevertheless the first thing that someone has to do during the analysis is to find a comprehensive definition that shows who is the person, who possesses the characteristic of an unjust despot.

Irodalomjegyzék:

Bodin, J. 1576. *Az Államról*. Gondolat 1987.

Rousseau, J.-J. 1762. *Társadalmi szerződés*. Kriterion 2001.

Eötvös József: *A francia forradalom története*; Szépirodalmi Könyvkiadó 1990.

Mádl F.- Vékás L.: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. ELTE Eötvös 2015.;

Zsidai Ágnes: *Legitimitás és legitimáció*. In: *Államelmélet. Előadások az államelmélet és az állambölcselet köréből*. Prudentia iuris Miskolc 1997

Küzdelem és építés; Temesvár, 1989.; Húszéves a rendszerváltozás. http://www.temesvar1989.ro/hu/index.php?option=com_content&view=article&id=19 (2015.02.15)

[1] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 144. o.

[2] Mádl F.- Vékás L.: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. ELTE Eötvös 2015.; 52. o.

[3] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 144. o.

[4] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 149. o.

[5] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 145. o.

[6] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 41. o.

[7] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 74-75. o.

[8] Zsidai Ágnes: *Legitimitás és legitimáció*. In: *Államelmélet. Előadások az államelmélet és az állambölcselet köréből*. Prudentia iuris Miskolc 1997. 330-341. o.

[9] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 101. o.

[10] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 150. o

[11] Rousseau, J.-J.: *Társadalmi szerződés*. Kriterion 2001.; 38.o

[12] Rousseau, J.-J.: *Társadalmi szerződés*. Kriterion 2001.; 49.o

[13] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 126. o.

[14] Bodin, J.: *Az Államról*. Gondolat 1987.; 117-122. o.

[15] Eötvös József: *A francia forradalom története*; Szépirodalmi Könyvkiadó 1990. 82. o.

[16] A kapesos zárójelben lévő arab számok az ismérvek számait jelzik

[17] http://www.temesvar1989.ro/hu/index.php?option=com_content&view=article&id=19